

svojim rojakom razlagali. Kmalo so imeli Rimljani svoje lastne modrijane in spisatelje, katerih dela so tudi nam polni lepih nauk in izglede. Dobro so vedili, da za izobraženje sploh se mora človek tudi drugih jezikov učiti, pa so tudi to spoznali, da prava korist, pravi sad le v domačem jeziku izraste. Oni so se drugih jezikov le za to učili, da bi potem svojega s krasnimi spisi zalšali in bogatili in svojim naslednikom lepe nauke v svojem jeziku izročevali, ne pa zato, da bi potem svojega čisto v nemar pušali. Tako mora tudi vsaki narod delati.

Ako se ravno nismo v maternem jeziku popolnoma izobrazili, — akoravno ni naš jezik najbogatejši v krasnih spisih in najlepši v unanji obleki, smo se vendar v njem najpotrebnejši nauke naše vere učili, smo vendar v njem najpred Narsvetejšega spoznavati in častiti začeli. Ali ni to največa in najimenitnejša znanost? Ali ne zasluži že zato, rej naš jezik vsega spoštovanja? Ali ga še more pravi kristjan, zvest sin svoje matere zaničevati pa zatajevati? Če se ravno nismo v svojem jeziku popolnoma izurili, vendar ni naš jezik tega kriv, temveč naši predniki in mi sami. Vsaki vé, odkar je serce polno, to tudi rad jezik razodeva. Ako bi mi od nježne mladosti, odkar smo k pameti prišli, zmirom se v svojem jeziku urili in učili bili, gotovo bi naša učenost obširnija bila; zakaj vsaki bi se vadal že v mladosti prav in globoko misliti, svoje misli razumljivo in jasno drugim naznanovati, kar v tujem dolgo zelo težavno gré. Naš jezik bi bil po takem čistejši, lepoglasen in bogat, in tudi ljudstvo bi se lažje in raje učilo in bolj izobrazilo, zakar bi posebno skrbeti imeli. To je pa le mogoče, ako vsakteri za omiko svojega jezika skrbí kar more. Omikan jezik je naj gotovejše znanje tudi omikanega in izobrazenega ljudstva. To velja o materinskem jeziku sploh.

Posebno pa naj bi mi, sini slovenske matere, to pogosto in radi premišljevali, da tudi naš jezik ni manj vreden in častitljiv, kakor drugi, da tudi v našem jeziku se da lepo in koristno pisati; da tudi pomeni našega jezika niso manj gladki in prilični, kakor, na priliko, gerški, da pa tudi v našem jeziku je veliko še gladiti pa likati. Ne obupajmo pa zatega voljo! hrabro se poprijemajmo, združeni napredujmo, nasledujmo zveste sinove naše slovenske matere, soznanimo se z verlimi pisatelji slovenščine! Saj vidimo, kako gladko, postavimo, tečejo mične, krepke pa umetne pesmi iz ust mogočnega pesnika resnosti in veličastnosti — Koseskega! — kako nam posebno naš milostljivi knezoškof Anton Martin kakor svetla zvezda na čelu slovenskega obnebja svetijo, ter pot kažejo, kako naj bi za naše domače ljudstvo skrbeli in mu potrebne resnice po domače v vglajenem jeziku podali. Hvala, velika hvala Jim bodi! Hvala tudi Vam visokočastivredni gospod opat, ki ste tudi marljiv delavec na slovenskem polji! Hvala Vam g. učitelji slovenskega jezika, ki se trudite za povzdigo slovenskega duha v mladih sercih! Hvala Vam g. ravnatelj gimnazije, akoravno ne slovensk rojak, ste vendar za slovenščino naše gimnazije zelo vneti. Hvala vsem, ki slovenščino podpirate in gladite, katerih častitih gospodov, tudi med nazočimi veliko vidim! H koncu bi pa še Vam, dijaki naše gimnazije, posebno nekterim, ki jo bomo v kratkem zapustili, to prav serčno priporočil, da bi korenine, ktere je natora v naše serce vsadila — jaz mislim duha slovenskega — v sebi ne zadušili, temveč delajmo vsak po svoji moči za povzdigo našega jezika in razsvetljenje našega ljudstva, da ne bomo zaostali za drugimi pod milim žeslom presvetlega cesarja Franca Jožefa stoječimi narodi!

Le krepko tedaj in uzajemno naprej, kakor nas pre-slavni pesnik Koseski vabi:

„Volja se zbudi tedej, truda ne strašiti se; krasno bo sad slovenske reči ob uri dozoril!“

Kaj rečeš na to! Iz takih mladenčev bodo še enkrat verliši korenjaki kakor sva midva. Da si mi zdrav!

Ves Tvoj

Vitomar.

Za poduk in kratek čas.

Od kod vošilo „Bog pomagaj!“ kadar kdo kihne.

Omikani narodi vsakemu, kateri kihne, po svoje srečo vošijo. Mi Slovenci rečemo: „Bog pomagaj!“ Nemci „Helfe Gott, zur Genesung!“, in tako drugi narodi.

Ta šega je silno stara. Nevednost razodevajo tedaj nekteri pisavci, kateri terdijo, da ta šega ne séga čez prve stolétja po Kristusovem rojstvu, ko je neka kuga razsajala, za katero so ljudje kihaje zelo merli. Mnogi pisavci starodavnih časov že govoré o nji. Tudi v Homeru, slavnem pésniku gerškem, ki je živel kakih 1000 let pred Kr., se nahajajo besede, iz katerih se jasno dá posneti, da so že v tisti dobi na kihanje porajali, in si mislili, da nekaj poméni.

Najstareji, nam znani mož, kateri o šegi, kihajočim srečo vošiti, govori, je Aristotel. Latinski naravoslovec Plini pripoveduje v svoji zgodbiní narave (28, 5.), da je cesar Tiberi, še celó v svoji kočli sedeč, vsem memo gredočim oostro ukazal, mu srečo vošiti.

Apulej govori v svojih metamorfosah: „Neka omožena perica se je pečala z drugim možkim. Primeri se, da pride enega dne njeni mož nenadoma domú. Žena skrije svojega priležnika pod velikim jerbasom, ktereja je za prežveplovanje perila rabila, in se vsede s svojim možem poleg njega za mizo. Žveplov duh pa je skritemu priležniku nosnice tako šegetal, da je kihniti mogel. Bebasti mož misli, da je ajegova žena kihnila; voši ji tedaj „srečo“. — Rimci so imeli še celó to šego, da so v tem vošilu ime tistega imenovali, ki je kihnil.

Rabini (judovski duhovni) najstarejih časov govoré kot o kaj znanem, da so vsakemu, ki je kihnil, „asutha“ (blagor) ali „raphnah“ (pomoč) rekli. Judje imajo še zdaj šego „Jehovah“ pristavljati.

Prebivavci Etiopije so to vošilo kaj na debelo gnali. Kadar je monomotapajski kralj kihnil, so vsi pričujoči na tla popadali in njegovemu veličanstvu srečo vošili, tako glasno, da so to vsi slišati mogli, ki so blizu kraljevega dvora bivali. Ti so enako storili, in tako je prepodložno vošilo na kihanje kraljevega nosa se tako po mestu širilo — kakor so nekda v naši domovini germade za germadami zažigali, ko so Turki v deželo prirojili — toliko časa, da je celó mesto s tem vošilom kralju se poklonilo.

Še bolj očividna je pa ta šega pri narodih, med kterimi ni nikake uzajemnosti, namreč pri taci, kateri niso v nikaki dotiki s temi bili, ktere smo imenovali. Ko so Španijoli prvi pot v Florido (v Ameriki) prišli, so se čudili nad tem, da so vsi Indijani vselaj, ko je njih poglavar kihnil, se priklonili, roke stegovali in solnce prosili, naj bi ga varovalo, razsvitovalo in povsod spremljevalo.

Vse to očitno dokazuje, da se motijo, kateri terdijo, da izvira šega, pri kihanji srečo vošiti, iz tistega časa, ko je v 6. stoletji v Italii kuga tako silno ljudi morila. Pravijo namreč, da jih je mnogo, ki so kihali in zdehali, umerlo, in da so tisti čas ljudje začeli, kihajočim zdravje vošiti. Al če bi bila taka, bi se bilo to že lahko davno pred zgodilo. Tukidided namreč v svojem izverstnem popisu kuge v Atinjah imenuje kihanje kot nevarno znamenje te strašne bolezni.

Misliti je, da se je pri starih narodih s tem vošilom kaka višja misel vezala, ktera se je pozneje v vražo prevergla. Ko je Ksenofon svoje vojake prašal: ali se raji sovražniku podajo ali pa se serčno sramote očistijo, se je primerilo, da je eden vojakov kihnil. Ko bi bil trenil, so se vsi priklonili, po njih mislih pred Bogom, ki se jim je s tem razodel.

Tudi Sokrat, največji modrijan gerški, ni imel kihanja za prazno reč; in Aristofan z mnogimi gerškimi in latinskimi pisavci piše, da je kihanje pri starih Gerkih in Rimcih v čisljih bilo. Pa tudi, kar se zdravja tiče, so stari narodi kihanje čislali. Aristotel praša (7. in 9. problem): „zakaj čislamo naravno kihanje kot kaj božjega

zdravju ugodnega? zakaj pa ne tudi kašlja ali kihanja, ki izvira iz nahoda, in je tedaj znamenje bolehoti? Ali mar zato, ker izhaja iz glave, najimenitnejega, najbolj božjega dela človeškega telesa, v katerem ima sedež naš um? Ali morebiti samo zato, ker zdravo kihanje ni znamenje bolézni itd.“

Znamenita je tudi še povest Rabinov. Pravijo namreč, da so imeli ljudje v začetku sveta bolezen, Askera *) imenovano. Ta je najpervo otroke napadala, pozneje pa tudi odraslene. Tako huda je bila, da so vsi bolniki — silno kihaje — umerli. Zavoljo tega so takim bolnikom, in od tistihmal sploh vsakemu, ki je kihnil „Rephua Jehova“ (reši, Jehova) rekli. Za to boleznijo je, kakor se misli, tudi Absolonov sin Ahitofel umerl (2. Sam. 17, 23).

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Ljubljane. Obnašanje šolske mladine višjih gimnazij v Ljubljani in v Novem mestu, potem nižje realke, ljudske glavne šole in dekliške šole ljubljanske preteklo šolsko leto, leži natisnjeno pred nami v letnikih in v perióhah. Kar pa zadeva obnašanje učencov mestne šole pri sv. Jakobu **) potem farnih šol pri sv. Petru in v Ternovem, nam je po prijaznem priobčenju dotičnih gospodov učiteljev znano.

Naj nam bo dopušeno, nekoliko obširneje v vse te šole pogledati.

1. Ljubljanska višja gimnazija. Letnik (program) teh šol, v katerem letos namesti kaj drugega novega nahajamo v „Novicah“ že pohvaljeni stari govor patra Abrahama a Santa Clara, nam naznanja, da v osmerih, ali prav za prav deveterih razredih (1. razred je zavolj prevelike množice učencov razdeljen v 2 verstnika) je učencov bilo v začetku leta 503, konec leta pa 484; med njimi so bili 4 privatisti; memo leta 1856 jih je tedaj to leto 44 več bilo. — Po véri so bili učenci vsi katoličani; po narodu jih je bilo 403 Slovincov, Nemcov 78, 1 Horvat in 2 Italijana. Skoda, da letnik ne razkazuje rojstnih krajev učencov, ker bi se razvidila potem statistična razmera med učenci posamnih okrajev naše domovine, namreč med Gorenci, Dolenci in Notranjci. Učilo je zapovedane nauke z vodjem vred 15 učencov, med katerimi jih je šest slovenščino razlagalo. Prostih 11 naukov je učilo 9 učencov.

Ljubljanska gimnazija je bila odnekaj s štipendijami obilno obdarovana. To leto je prejelo, in to pervega pol leta 88 učencov 2812 fl. 19½ kr., drugoga pol leta pa 90 učencov 2921 fl. 34½ kr. štipendij. Razun tega je bila še Engelmanova štipendija z 18 gold. razdeljena med 3 uboge učence. Vse štipendije so dale tedaj učencom 5751 fl. 54 kr. podpore. V Alojzjevišču je bilo 33 učencov z vsem preskerbljenih. Tu je po naredbi milostljivega gosp. kneza in škofa 14 učencov 2. gimn. razreda tudi šolske uke domá dobivalo po načrtu za javne gimnazije vpeljanem.

Podpornica, na tej gimnazii leta 1856 ustanovljena, izkazuje to leto 453 fl. 55½ kr. K temu številu so premožnejši učenci sami 58 fl. 3 kr. pripomogli. Teh dnarjev se je izdajalo za šolske pripomočke, za podpore v bo-

leznih itd. 55 fl. 33 kr. Tudi 1 zemljo-odvezna obligacija se je kupila s 44 fl. 40 kr. Ostalo je tedaj v podpornici 353 fl. 42½ kr.

Po postavi morajo sinovi premožnejših staršev, in učenci, kateri slabo napredujejo, šolnino plačevati po 6 fl. za pol leta. Ta je dala 3054 fl. Vpisnine morajo plačati učenci, kateri na novo v gimnazijo pridejo, po 2 fl., ta je dala 250 fl.

Pomočki za uk so učencem bili: 1) c. k. biblioteka, ktera je štela konec leta 1856: 32.001 bukev, 2036 vezkov, 545 listov, 207 zemljovidov in 32 plánov; 2) gimnazijalna biblioteka, ktera je štela konec šolskega leta 1857, 603 del v 791 bukvah in 87 vezkih, potem več atlantov, zemljovidov, risanj, muzikalij itd.; 3) fizikalni kabinet; 4) naravoslovno-kmetijski kabinet. Ta dva kabineta sta prejela to leto več lepih podarjenj; 5) botaniški vert in 6) deželni muzeum.

V vseh razredih se je to leto 26 učencov izverstno obneslo, ki so bili s poslavitvimi darili počasteni. Med temi je bilo 12 Gorencov, 7 Dolencov, 3 Notranjčanje, 3 Ljubljancanje, 1 Avstrijan. Za temi je bilo na celi gimnazii še 66 družih učencov zavoljo prav dobrega uspehovanja slavno imenovanih. Radi bi tudi té po njih národnosti razštel, pa letnik je ne naznanja.

Novičar iz raznih krajev.

Presvitli Cesar so po svojem potovanji na Ogerskem v pondeljek prišli nazaj v Laksenburg. — C. k. ministerstvo nauka je že razglasilo novo osnovo živinozdravilskih in podkovijskih učilnic. — Kakor se sliši, bojo kmali po vsem cesarstvu namesto cesarskih okrajnih zdravnikov po deželi občinski ali srenjski zdravniki (Communalärzte) vpeljeni; na Českem se bo najprej vpeljala ta nova naredba. — 16. dan t. m. je svitli nadvojvoda Maksimilian, deželni poglavar Beneško-Lombarškega, s svojo gospó v Benetke prišel in kaj slovesno sprejet bil; tudi v Milani delajo že velike priprave za to. — V Banatu so pridelali letos čez 2 milijona vagánov pšenice in sicer tako jeklene, da vagán vaga 89 do 90 funtov; cena je že sedaj padla na 3 fl., pa bo še bolj. — Po dunajskih novicah se pričakuje prepoved, da se psi ne bojo smeli v gostivnice jemati. — Torbica političnega novičarja je danes zlo prazna. Kar je moldavo-vlaška homatija tako nenadoma rešena bila, nimajo politikarji dosti kramljati. Govori se sedaj — morebiti le da je kaj govoriti — da ne bo celó nobenih volitev več v Moldavi in Valahii, in da združenih šest vlad s turško vred bode osnovalo tema deželama novo vladijo. Pravijo, da francoski vladi ni več mar za zedinjenje teh dveh knezij. Res čudne so vse te novice! — Po „Oest. Corr.“ je tudi avstrijska vlada o moldavo-vlaških zadevah popolnoma edinih misel z francosko. — V Parizu je bilo unidan slovesno posvečevanje cesarskega poslopja „Loure“ (Lover) imenovanega, ktero je že francoski kralj Franc I. zidati začel, so zidali za njim mnogi francoski vladarji, in ga je sedaj cesar Napoleon dodelati dal. Napoleonu je to poslopje, za ktereга dodelanje so v poslednjih 5 letih 36 milijonov frankov potrosili, tako pri sercu, da je ob posvečevanju sam očitno govoril. Zvečer je bila obed, h kateri je bilo povabljeno 470 gostov, večidel delavcov. — Avstrijska vlada mora vsako leto za svoje dolgove 77 milijonov gold. in pol činža plačevati; ker ima naše cesarstvo 40 milijonov duš, pride na enega človeka od tega činža 1 fl. 56 kr. Francoska država s 36 milijoni prebivavcov plačuje od svojih dolgov vsako leto 92 milijonov gold. činža; tedaj pride od tega na enega človeka 2 fl. 33 kr. Angleška vlada z 21 milijoni prebivavcov plačuje za svoj državni dolg vsako leto 285 milijonov gold. činža; tedaj pride tukaj na vsacega človeka 13 fl. 35 kr.

*) Ali se ne vjema ta beséda z gerško *ἀσκαρις*, ki pomeni gljista? In ali ni tu omenjena bolezen Askera kaka bolezen, ktera je o svojem času, kakor se dá misliti, ljudi enako morila, kakor v starih časih gobovost, pozneje kuga, še pozneje kozé, potem mačuh ali tifus, in s tem vred današnje dni kolera? Sej vé in pozna že vsaka mati, kdaj je otrok gljistov: nos si mane, ker ga serbí, in če koga nos serbí, tudi kiha.

**) Ako pogledamo katalog te šole, najdemo v nji učence iz vseh krajev naše dežele, tedaj ne samo mestne otroke; po tem takem gré ti šoli po pravici ime verstnice (Parallellclasse) glavne ljudske šole.

Vred.